

INTEREŠU KONFLIKTU PĀRVALDĪBA CENTRĀLAJĀ VALDĪBĀ UN KAPITĀLSABIEDRĪBĀS

EKSPERTU FORUMS UN APAĻĀ GALDA DISKUSIJA

Biedrība “Sabiedrība par atklātību – Delna” (Delna) un ASV vēstniecība Latvijā, sekojot līdzi interešu konflikta pārvaldībai Latvijā un Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) piektās novērtēšanas kārtas ziņojuma ieviešanai, 2021. gada 18. jūnijā rīkoja apaļā galda ekspertu forumu un publisku diskusiju, veltītu interešu konflikta pārvaldībai centrālajā valdībā (konsultatīvo darbinieku un padomnieku līmenis), valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās. Pasākums notika konferenču platformā *Zoom*, ar tiešraidi Delnas sociālajos medijos (www.delna.lv un Facebook) un TVNET ziņu portālā.

Ekspertu forumu un publisko diskusiju atklāja Nīderlandes Karalistes vēstnieks Latvijā V.E. **Hoverts Jans Korneliss Beils de Vrū** (Govert Jan Cornelis Bijl de Vroe) un Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas priekšsēdētāja **Inga Goldberga** (“Saskaņa” sociāldemokrātiskās partijas frakcija). Kā eksperti uzstājās:

- GRECO vecākā padomniece **Ļubova Samokhina** (Liubov Samokhina),
- tiesību zinātņu pasniedzēja Kolumbijas Universitātē, Ņujorka (ASV) **Dženifera Rodžersa** (Jennifer Rodgers),
- domnīcas PROVIDUS asociētais pētnieks labas pārvaldības un korupcijas novēršanas jomā **Valts Kalniņš**,
- Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) Pirmās (Stratēģijas) pārvaldes priekšniece **Anna Aļošina**.

Pēc ekspertu foruma sekoja publiskā diskusija, ko moderēja LV portāla direktore **Zaida Kalniņa**, tajā piedalījās 13. Saeimas deputāti un eksperti:

- **Viktors Valainis** (Zaļo un Zemnieku savienības frakcija),
- **Juris Pūce** (frakcija “Attīstībai/PAR!”),
- **Ilga Šuplinska** (pie frakcijām nepiederošā),
- Izglītības uz zinātnes ministrijas valsts sekretārs **Jānis Volberts** un
- Valsts kancelejas konsultante **Inese Kuške**.

Diskusijas laikā apskatījām pretrunīgi vērtētos grozījumos likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, kuri būtiski sašaurina valsts amatpersonas deklarācijas publiskojamo daļu noteiktām amatpersonu grupām – augstskolu, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību padomju locekļiem. Noskaidrojām, kādi ir šo grozījumu mērķi, kādas ir šī brīža augstākās izglītības sistēmas vajadzības un, kā šīs vajadzības ietekmēs augstskolu padomju locekļu amatpersonas deklarāciju publiskošanu.

Nīderlandes Karalistes vēstnieks savā uzrunā uzsvēra, ka Nīderlande ir top 10 valstu vidū Korupcijas uztveres indeksā (Corruption Perception Index) un integritātes rādītājos, veiksmīgi ir ieviesusi standartus cīņā pret korupciju, novērtē un turpina ieviest GRECO rekomendācijas. Nīderlande šobrīd ievieš GRECO 5. kārtas rekomendācijas, kas attiecas uz centrālo valdību, tiesībsargājošajām iestādēm un parlamenta locekļiem. Vēstnieks atzīst, ka ir svarīgi runāt par integritātes, atklātības un atbildības jautājumiem visos valdības līmeņos un kapitālsabiedrībās. Pieturēšanās pie šiem principiem veicina labu pārvaldību un kopumā sabiedrības uzticību valdībai. Vēstnieks novērtē Latvijas līdz šim paveikto labas pārvaldības jomā, tajā skaitā saistībā ar valsts amatpersonu deklarācijām, un atbalsta turpmākās reformas labas pārvaldības virzienā. Vēstniecība atbalsta Latvijas reformas, kā arī atgādina, ka var piedāvāt zināšanas un ekspertīzi.

Inga Goldberga norādīja, ka laba pārvaldība ir svarīgs ilgspējas nosacījums, interešu konflikta novēršana ir labas pārvaldības nozīmīga sastāvdaļa. Interešu konflikta risku pārvaldība ir svarīga gan uzņēmumu un institūciju iekšienē, gan pašvaldību un valsts līmenī.

Lai veiktu kontroli, svarīga ir atbilstoša likumdošanas bāze, sabiedrības izpratne un atbalsts. Latvijā labas pārvaldības un interešu konflikta novēršanas jomā vēl ir daudz darāmā, to var darīt, stāstot par labu starptautisko un vietējo praksi un ieguvumiem, ko sniedz efektīva interešu konflikta ieviešana un pārvaldība.

Ikdienā ne vienmēr interešu konflikts un tā riski tiek identificēti, tāpēc ir un tiek radīti kontroles mehānismi, kas ļauj pārliicināties par interešu konflikta situācijām un to neesamību. Būtiski, lai šie mehānismi ir leģitīmi un samērīgi un nepārkāpj citas tiesību normas. Par to, ka šajā jomā ir daudz darāmā, pierāda plašās diskusijas katru reizi, kad Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldību komisijā tiek skatīti kārtējie grozījumi likumā “Interešu konflikta novēršanā valsts amatpersonas darbībā” (likums).

Izpratne bieži vien veidojas personīgajā pieredzē un ir atkarīga no institūcijas, kuru pārstāv viedokļa paudējs. Lēmumu pieņemšanu ietekmē:

- valda viedoklis, ka šajā jomā ir liela netaisnība, par ko liecina daudzie izņēmuma gadījumi likumā, kas tiek attiecināti uz atsevišķām amatpersonu grupām; kā arī iespaids, ka cilvēki, kas atrodas relatīvi nelielā interešu konfliktā, tiek vairāk kontrolēti un dažkārt arī sodīti, nekā tās amatpersonas, kas pieņem nozīmīgākus lēmumus un ieņem augstākus amatus;
- iespaids, ka izdarot izņēmumus (pat it kā pamatotu un cēlu mērķu labā), tiek liegta pilna informācijas pieejamība sabiedrībā, liedzot tai kontrolēt interešu konfliktu.

Problēmu pamatā ir valdošā neuzticēšanās sabiedrībā, taču to var labot: mainot un sakārtojot likumdošanu, skaidrojot normas sabiedrībai, panākot vienlīdzīgu un taisnīgu normu piemērošanu.

Paldies Delnai, domnīcai Providus, Latvijai Pilsoniskajai aliansei par aktīvu līdzdarbošanos komisijas darbā.

Pēc I. Goldbergas uzrunas sekoja ekspertu forums, kurā piedalījās ārvalstu un vietējie pretkorupcijas un labas pārvaldības eksperti, kas sniedza ieskatu interešu konflikta pārvaldības labajā praksē un ieteica, kā Latvijai rīkoties.

Anna Aļošina, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) Pirmās (Stratēģijas) pārvaldes priekšniece.

A. Aļošina sniedza kopsavilkumu par interešu konfliktu pārvaldību centrālajā valdībā un tā saistību ar interešu konfliktu novēršanu valstij piederošajās kapitālsabiedrībā, kuru kapitāldaļu turētāja pārstāvji ir no ministrijām.

Šobrīd Saeimā ir apstiprināts likumprojekts "Grozījumi "Interešu konflikta likumā" pirmajā lasījumā, kas nav viennozīmīgi vērtējami no NVO, sabiedrības un arī vairāku deputātu puses. Šī redakcija paredz, ka augstskolu padomju locekļu, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību amatpersonu deklarācijas nebūtu pieejamas sabiedrībai pilnā apmērā. No 2002. gada valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību padomju un valžu locekļi ir valsts amatpersonas, kurām ir pienākums iesniegt amatpersonas deklarāciju Valsts ieņēmumu dienestam, kas pēc tam to padara viegli pieejamu sabiedrībai.

Šī grozījumu redakcija paredz, ka izmaiņas attiektos ne tikai uz augstskolu padomju locekļiem, bet arī uz citām valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību padomēm, piemēram, "Latvenergo", "Latvijas dzelzceļš", "airBaltic". Runa ir par atklātības mazināšanu stratēģiski svarīgu valsts kapitālsabiedrību, kas ir būtiskas valsts ekonomikai un drošībai, pārvaldībā.

Informācija, ko atklāj valsts amatpersonas deklarācija: ieņemamie amati publiskajā un privātajā sektorā, uzkrājumi skaidrā un bezskaidrā naudā, nekustamie īpašumi un transportlīdzekļi, kas pieder vai ir lietošanā, piederošās kapitāldaļas, uzkrājumi, aizdevumi un veiktie darījumi pārskata periodā, kuru summa pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas, laulātie un radnieki. Ja šie grozījumi tiktu pieņemti, tad visa šī minētā informācija, izņemot informācija par ieņemamajiem amatiem, vairāk nebūtu publiski pieejama.

Deklarāciju publiskā pieejamība: 1) veicina sabiedrības uzticēšanos valdībai, atklātība ir instruments, ar kuru to veicināt, atklātība dod sabiedrībai iespēju pārliecināties, ka amatpersona rīkojas sabiedrības interesēs, nevis savās vai savu partneru; 2) deklarācijām ir jābūt viegli pieejamām. Latvija ir apņēmusies Atvērtās pārvaldības plāna (Open Government Partnership) ietvaros iet vēl tālāk un valsts amatpersonu deklarācijas padarīt pieejamas atvērto datu formātā.

Līdz ar to šie grozījumi ir pretrunā ar Latvijas apņemšanos, kura nosaka šo informāciju padarīt sabiedrībai viegli pieejamu un lietojamu, tā ir atkāpšanās no apņemšanās turpināt iesākto darbu lielākas atklātības virzienā.

Sabiedrībai ir tiesības piedalīties valsts amatpersonu deklarāciju kontrolē, jo tās atklāj valsts amatpersonas interešu loku un ļauj izsekot mantiskā stāvokļa izmaiņām. Deklarācija var atklāt, ka patiesībā valsts amatpersona dzīvo pāri saviem līdzekļiem, proti, izdevumi var būt lielāki par ieņēmumiem. Un tas liek uzdot jautājumu – vai valsts amatpersonai ir bijuši kādi nedeklarēti ienākumi, vai, iespējams, tas ir mēģinājums legalizēt noziedzīgi iegūtus līdzekļus. Ir piemēri, kad ar sabiedrības, mediju, izmeklējošo žurnālistu atbalstu VID ir atklājis pārkāpumus, veicis izmeklēšanas darbības un ierosinājis kriminālprocesu (piemēram, Jūrmalas domes priekšsēdētāja “Nedeklarēto paklāju lieta”, kur VID amatpersona iespējams legalizēja noziedzīgi iegūtus līdzekļus, izmantojot radnieku starpniecību).

Darba devējam ir tiesības noteikt atalgojumu kā komercnoslēpumu, un to nenorādīt publiski. Šis princips ir jārisina samērīgi, nepadārot sabiedrībai nepieejamu visu deklarāciju arī tad, kad padomju locekļu amatu pretendenti nevēlas publiskot deklarāciju. Iespējams, ka tas kalpo par pamatu tam, kāpēc kandidāti nepiedalās konkursos uz padomju locekļu amata vietām. Ceram, ka likumdevējs radīs sabalansētu pieeju problēmām, ir jāvērtē uzmanīgi jebkādi pasākumi, kas mazina atklātību.

Ļubova Samokhina (Lioubov Samokhina), Eiropas Padome, GRECO vecākā padomniece.

Eksperte sniedza ieskatu par GRECO 5. kārtas rekomendācijām Latvijai, norādot, kādas aktivitātes Latvijai vēl būtu jāveic, lai nodrošinātu rekomendāciju pilnīgu izpildi.

GRECO 5. kārtas rekomendācijas ietver korupcijas novēršanu, integritāti centrālajā valdībā un tiesībsargājošajās iestādēs, Ļ. Samokhina apmeklēja Rīgu un piedalījās Latvijas novērtēšanā 2017. gada decembrī, kā arī piedalījās Latvijas ziņojuma pieņemšanā 2018. gada jūnijā.

Novērtēšanas ziņojumā ir konstatēti vairāki trūkumi, kas galvenokārt attiecas uz valsts augstākā līmeņa amatpersonām (izpildvaras un politiskajā līmenī). Veicot Latvijas novērtējumu, GRECO 5. kārtā pirmo reizi skatīja jautājumu par valdības konsultantiem – kādas ir to kategorijas, vērtēja, ko tie dara un kāda ir viņu atbildība. Latvijas ziņojums brūģēja ceļu citām valstīm, lai tās varētu saņemt līdzīgas rekomendācijas saistībā ar konsultantiem un padomniekiem.

Ļ. Samokhina savu prezentāciju ir iedalījusi trīs daļās: prevencija un integritāte, trūkumi atklātības jomā, kontroles un uzraudzības mehānismi.

Kopumā Latvijas integritāte un korupcijas novēršanas ietvars tika novērtēts kā visaptverošs, tas ietver vairākus aspektus un atbilstības Eiropas Padomes pretkorupcijas standartiem. Latvijai ir piemērota atbilstības procedūra, ir pieņemts viens atbilstības ziņojums un GRECO turpina sekot līdzī rekomendāciju izpildei (vairākas jau ir izpildītas pilnībā vai daļēji).

Vizītes laikā ir atklāts, ka Latvijas tiesību aktos ir daudzi izņēmumi – augsta līmeņa amatpersonas, tajā skaitā politiskās amatpersonas, dažādu kategoriju konsultanti ir izkrituši cauri “juridiskajam sietam”. GRECO uzskata, ka ir jāveic sistemātisks integritātes risku novērtējums – tas ir būtisks efektīvai publisko funkciju veikšanai un arī priekšnoteikums ētikas standartu ieviešanai, pārvērtēšanai un praksei.

Korupcijas novēršanas plāns, kas pieņemts Valsts kancelejā, neietvēra sistemātisku integritātes un pretkorupcijas risku novērtējumu – tas bija centrālās valdības trūkums. GRECO ieteica sistemātiski analizēt ar integritāti saistītos riskus, balstoties uz visaptverošu integritātes risku novērtējuma rezultātiem, izstrādāt uzvedības standartus un principus, kas attiecas uz Ministru kabineta locekļiem, politiskajām amatpersonām un ārštata konsultantiem, kā arī dažādu kategoriju neatalgotajiem padomniekiem centrālajā valdībā. GRECO novērtē, ka Latvijā notiek darbs pie šīs rekomendācijas ieviešanas, pamatojoties uz informācijas kartēšanu un analīzes rezultātiem tiks veikti uzlabojumi.

Galvenais tiesību akts šajā jomā ir likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, lai nodrošinātu, ka valsts amatpersonu darbība atbilst sabiedrības interesēm, novērstu amatpersonu interešu konfliktu, sekotu līdzīgu finanšu statusam. Ministru kabineta locekļi, parlamentārie sekretāri, kā arī padomnieki un konsultanti arī šī likuma izpratnē būtu uztverami kā valsts amatpersonas.

Ir jānosaka, ka augstākā līmeņa valsts amatpersonām (Ministru kabineta locekļi, citas politiskās amatpersonas, ārštata konsultanti un citi neatalgotie padomdevēji centrālajā valdībā) ir pienākums informēt par interešu konfliktiem kolīdz tie rodas (ad hoc), un, ka šādi konflikti tiek pienācīgi dokumentēti un par tiem tiek sniegta informācija un, ka par neinformēšanu par tiem tiek piemērotas atbilstošas sankcijas. Visas centrālās valdības amatpersonas, izņemot Ministru kabineta locekļi un parlamentārie sekretāri, kuriem piemēro visstingrākos nosacījumus, saņem atļauju veikt citu darbu (savienot amatus).

Vizītes laikā GRECO konstatēja, ka nav sistēmas ārštata padomnieku kontrolei, tāpēc ieteicams noteikt konkrētu kārtību, kā tas tiek darīts. Runājot par atklātību svarīgi ir, lai augstākās amatpersonas izprastu, ka rīkoties. Eksperti konstatēja, ka nav sistēmas ārštata padomnieku, konsultantu interešu konflikta identificēšanā, novēršanā un pārvaldībā. Ētikas kodeksu principiem un standartiem ir jāattiecas uz izpildvaras līmeni visā publiskajā pārvaldē, lai varētu runāt par visaptverošu integritāti – lai būtu ievērotas ne tikai formālās prasības, bet arī būtu morāla izpratne par tiem. Eksperti īpaši aicināja pievērsties amatpersonu attiecībām ar trešajām pusēm tādos jautājumos kā interešu konflikti, mijiedarbība ar trešajām pusēm, tostarp lobētājiem, dāvanu saņemšana utt., un jānodrošina, ka amatpersonas tiek informētas par šiem standartiem un, ka tiek nodrošinātas īpašas vadlīnijas un apmācība.

Esošie noteikumi ir jāpārskata, lai būtu publiski pieejama informācija par sēžu protokoliem, sēžu un komiteju dalībnieki ir jāreģistrē, saraksti ar tiem ir jāpublicē tiešsaistē.

Latvija bija pirmā valsts, kurai GRECO uzdeva jautājumus par konsultantiem un padomniekiem. Sekoja ieteikums, ka informācijai par šiem cilvēkiem jābūt viegli pieejamai arī tad, ja viņi savu darbu veic brīvprātīgi. GRECO iesaka, ka, lai nodrošinātu pārredzamību, ir nepieciešams publicēt konsultatīvo amatpersonu un darbinieku, kā arī ārštata konsultantu un jebkāda cita veida valdības neatalgoto padomnieku vārdus tiešsaistē un attiecībā uz abām pēdējām kategorijām nodrošināt, ka tiešsaistē ērti ir pieejama informācija par viņiem.

Tiesību aktos nav paredzēts pienākums KNAB un VID regulāri vai reizi gadā pārbaudīt augstākā līmeņa amatpersonu deklarācijas. Līdz ar to šis mehānisms nav pilnīgs, netiek veikta atbilstoša kontrole. Būtu jāmaina esošā pieeja, lai būtu pārskatāmība un atbilstoša kontrole par valsts augstākā līmeņa amatpersonu deklarācijām. GRECO iesaka, ka Ministru kabineta locekļu un citu politisko amatpersonu deklarāciju ticamība ir jāpakļauj sistemātiskai (vēlams, ikgadējai) padziļinātai un neatkarīgai rūpīgi veiktai izpētei, turklāt visu valsts amatpersonu deklarācijām ir jābūt publiski pieejamām tiešsaistē saskaņā ar likumu.

Valsts augstāko amatpersonu deklarācijas tiek pārbaudītas atbilstoši tiesību aktiem. Ir daudz iestāžu (KNAB, VID, Finanšu policija, Valsts policija), kas veic pārbaudi, taču nav skaidras jurisdikcijas un nodalītas atbildības starp šīm iestādēm, un tas var izsaukt strīdus starp iestādēm. Ir laiks pārskatīt attiecīgo iestāžu kompetences attiecībā uz augsta līmeņa amatpersonām, lai nodrošinātu resursu efektīvu izmantošanu. Šobrīd Valsts kontrole veic izpēti par šo iestāžu efektivitāti, GRECO gaida šo Valsts kontroles ziņojumu.

Valts Kalniņš, asociētais pētnieks labas pārvaldības un korupcijas novēršanas jomās, sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, Latvija.

Eksperts sniedza pārskatu par amatpersonu deklarāciju nozīmīgumu sabiedrības uzraudzības veikšanai, interešu konfliktu prevencijai, kā arī amatpersonas iedzīvošanās uzraudzībai, sniedzot salīdzinājumu arī ar citām pasaules valstīm.

Runājot par valsts amatpersonu deklarāciju sistēmu Latvijā, kopš tās izveides ir uzskaitītas sistēmas nepilnības un ir laiks domāt, kā šīs nepilnības novērst. No sabiedrības uzraudzības viedokļa un kontroles iestāžu puses, deklarācijas pilda divas nozīmīgas funkcijas: ļauj sekot līdzi, vai amatpersonas pilda pienākumus interešu konflikta situācijās, kā arī tas ir līdzeklis, ar ko sabiedrība un kontroles iestādes seko līdzi, vai amatpersona dzīvo atbilstoši saviem ienākumiem.

Mūsu sistēmā ir daudz nepilnību – valsts augstāko amatpersonu deklarācijas netiek sistemātiski analizētas, auditētas, pārbaudītas. No interešu konflikta monitoringa viedokļa deklarācijas ir ārkārtīgi nepilnīgas, informācija par radniekiem netiek pilnībā novērtēta, tās neparāda radnieku intereses, taču tā var sniegt būtisku informāciju. Lietuvā valsts amatpersonu deklarācijās ir jānorāda daudz plašāks informācijas loks, tajā skaitā informācija par radniekiem un partneriem. Deklarāciju nepubliskojamo daļu redz tikai iestādes, kuras sistemātiski to nepārbauda. No interešu konflikta monitoringa viedokļa to nevajadzētu atstāt tikai uz iestāžu atbildību.

Deklarācijā būtu jānorāda apgādājamo skaits (tas ir svarīgāks par bērnu skaitu), lai var saprast, ko amatpersona var atļauties un ko nevar. Satraukums, ka deklarācijas publiskošanu Latvijā uztver kā nepatīkamu, tiek meklēti dažādi argumenti, kāpēc to nedarīt. Ir tiešām svarīgi, lai augstos amatos esoši cilvēki rīkotos sabiedrības interesēs un, lai sabiedrība varētu pārliecināties, ka viņi tiešām rīkojas sabiedrības interesēs. Sabiedrība to nevar darīt, ja amatpersonu deklarācijas nav pieejamas.

Valstī ar augstiem korupcijas uztveres rādītājiem Eiropas mērogā un zemu uzticību valdībai, valdība nevar atļauties atklātību upurēt šajā kontekstā. Latvijas situācijai būtu jāmeklē sistēmisks risinājums, lai novērstu visus trūkumus, kas ir saistīti ar interešu konflikta monitoringu un mantiskā stāvokļa uzraudzību. Nesistemātiskus soļus nebūtu vēlams veikt, lai neierobežotu atklātību.

Dženifera Rodžersa (Jennifer Rodgers), tiesību zinātņu pasniedzēja Kolumbijas Universitātē, CNN Juridiskā analītiķe, Ņujorka, ASV

Eksperte sniedza pārskatu par interešu konfliktu pārvaldību ASV, amatpersonu deklarāciju iesniegšanas pienākumu, minot konkrētus piemērus, lai sabiedrība varētu veikt uzraudzību.

Dž. Rodžersa norādīja uz nepieciešamību izglītēt valsts sektora darbiniekus par to, kas ir interešu konflikts, strādāt ar viņiem, un ieviest atbilstošus pretkorupcijas likumus.

Eksperte uzvēra, ka pastāv divu veidu interešu konflikti: finanšu un attiecībās balstīti. Deklarācijas ir būtiskas, lai kontrolētu amatpersonu intereses, sekotu līdzi ienākumiem, kas gūti ārpus publiskās sektora un amatpersonas finanšu statusam. ASV ir stingri interešu konflikta ierobežojumi, bet katrā štatā tie var atšķirties.

Deklarācijas palīdz saskatīt, kas cilvēkam pieder, kā tiek gūti ienākumi, kādi ir finanšu konflikti. Svarīgi ir sniegt informāciju pirms parādās interešu konflikts un to novērst, ziņot par to. Deklarācijas demonstrē, vai nav attiecībās balstīts interešu konflikts, likums var pieprasīt norādīt arī informāciju par radniekiem un viņu finanšu statusu. Šāds pienākums sniedz pilnīgāku pārskatu par iespējamajiem konfliktiem. Svarīgi ir atrast līdzsvaru un norādīt tos, kuriem būtu jāaizpilda amatpersonu deklarācijas un kādā apmērā tas būtu jā dara.

Deklarācijas var palīdzēt arī tiesībsargājošajam institūcijām, piemēram, izmeklēt krimināllietas, deklarācijas norāda, kur ir gūti ienākumi, vai finanšu likums ir pārkāpts utt. ASV darbojas federālie likumi, kas attiecas uz federālo sistēmu un darbiniekiem, un štatos ir savi likumi un sava kārtība, kā rīkojas ar amatpersonu deklarācijām.

Uzraudzības iestādēm ir jāpārskata ar amatpersonām saistītie dokumenti, taču Dž. Rodžersa atzīst, ka nezina nevienu valsti, kurai būtu pietiekami resursi, lai šo pienākumu pienācīgi veiktu. Ir labi, ja šādos gadījumos (kad uzraudzības iestādēm nav pietiekami finanšu līdzekļi), informācija par interešu konfliktiem ir pieejama sabiedrībai, tā var piekļūt informācijai un tādā veidā uzraudzīt amatpersonu intereses. Dž. Rodžersa atzīst, ka mediji ir atklājuši vairākus korupcijas

gadījumus. Reizēm politiķi sabiedrības spiediena dēļ izveido institūcijas, kas cīnās pret korupciju, bet politiķi šīm institūcijām piešķir nesamērīgi maz finanšu līdzekļu. Uzraudzības iestādēm nereti ir atvēlēti pieticīgi finanšu resursi un šo finanšu resursu ietvaros nav iespējams veikt amatpersonu deklarāciju izmeklēšanu un veikt pienācīgu datu pārbaudi.

Deklarācijas ir izmantotas augsta līmeņa lietās un palīdzējušas atklāt korupcijas gadījumus:

Augsta līmeņa Ņujorkas štata amatpersona Jozefs Perkoko (Joseph Percoco) saņēma kukuļus no uzņēmējiem, kas gribēja noslēgt līgumus ar štatu, apmaiņā viņa sievai piedāvāja darbu. Ņujorkas štats lūdza aizpildīt deklarāciju par viņa un sievas ienākumiem, ienākumus viņš un sieva atklāja, bet to avotu slēpa, kā rezultātā sekoja izmeklēšana. Lieta tika uzsākta nevis par kukuļošanu, bet par nepatiesu datu sniegšanu, un viņš tika notiesāts ar brīvības atņemšanu uz sešiem gadiem.

Ņujorkas asamblejas spīkeris Šeldons Silvers (Sheldon Silver) bija viens no augstākā ranga politiķiem. Viņš saņēma likumīgus maksājumus no advokātu birojiem, kas specializējas nekustamo īpašumu un azbesta industrijas jomā. Par to viņš piešķīra valsts budžeta līdzekļus Kolumbijas universitātes vēža pētniekiem. Prokurori saprata veidu, kā viņš pelna naudu, apskatot maksājumus no advokātu biroja, varēja saprast noziedzīgā nodarījuma apjomu. Š. Silvers tika notiesāts ar brīvības atņemšanu uz divpadsmit gadiem.

Dž. Rodžersa uzsver, ka deklarācijas ir palīdzējušas atklāt korupcijas gadījumus un tās ir vērtīgs instruments, kuru izmantot, tās sniedz labumu sabiedrībai.

Diskusijas otrajā daļā, kas bija vērsta uz Saeimas 1. lasījumā atbalstītājiem grozījumiem likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, kas būtiski sašaurina valsts amatpersonas deklarācijas publiskojamo daļu noteiktām amatpersonu grupām – augstskolu, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību padomju locekļiem, piedalījās 13. Saeimas deputāti un valsts pārvaldes amatpersonas.

Saeimas deputāte un bijusī Izglītības un zinātnes ministre Ilga Šuplinska norādīja, ka gadiem ilgi augstskolu sistēma ir bijusi noslēgta. Sabiedrībai nebija iespēju piedalīties tās pārvaldē, un tas esot traucējis attīstībai. Risinājums ir piesaistīt speciālistus no privātā sektora darbam augstskolu padomēs. Un viņi, visticamāk, nevēlēsies strādāt, ja visai sabiedrībai būs jāatklāj informācija par saviem ienākumiem. I. Šuplinska uzsvēra, ja nemainīsies nekas tieši šai konkrētajā amatpersonas statusā, padomēs iegūsīm cilvēkus, kas ir tie paši nozares spēlētāji, kuri neizmainīs to ceļu, kādā augstskolas ir sākušas iet. Un tāpēc ir ļoti svarīgi, lai šie spēlētāji parādās arī no citām nozarēm.

Augstskolas padomei jāklūst par praktisku rīku augstskolas stratēģiskās attīstības veidošanā. Tās darbā jāpiedalās ne vien ievēlētiem augstskolas pārstāvjiem, bet arī plašākai sabiedrībai, kam ir pieredze pārvaldībā, stratēģiju veidošanā, vizionāra redzējums (fokuss uz diasporas pārstāvjiem, profesionāļiem – viedokļu līderiem Latvijā).

Diskusijas ar atsevišķām izglītībai pietuvinātām profesionālajām biznesa organizācijām norāda uz to pārstāvju gatavību iesaistīties augstskolu pārvaldībā pie nosacījuma, ja tiek mainīts

amatpersonu deklarāciju publiskās pieejamības statuss. Latvijas attīstībai traucējošs faktors ir formālisms un uzspēlēta demokrātija. Informācijas atklātību nodrošina amatpersonu deklarāciju visa satura pieejamība kontroles institūcijām.

Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretārs Jānis Volberts informēja par ministrijas 2. lasījumam iesniegtajiem grozījumiem likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”. Lai piesaistītu darbam padomēs augsta līmeņa speciālistus un nepasliktinātu to stāvokli komercvidē, iesniegtie grozījumi paredz noteikt padomju locekļiem kā sabiedrībai nepublicojamu informāciju valsts amatpersonas deklarācijā to personas atalgojuma daļu, kas ir attiecināma uz komercnoslēpumu.

Saeimas deputāts Juris Pūce, atsaucoties uz 2004. gadu kā augstskolu padomju izveides pirmsākumiem, norādīja, ka valsts augstskolu padomju izveide ir neapšaubāma. Latvijas ekonomikas attīstībai publiskais sektors ir jāatver privātajam sektoram. Valsts uzdevums ir domāt par iespējamajiem veidiem, kā privātā sektora spējīgākos profesionāļus piesaistīt darbam padomēs. Valsts amatpersonas deklarācijā iekļaujamā informācija ir iejaukšanās personas privātajā dzīvē.

Noteiktu objektīvu sabiedrisku interešu dēļ to var padarīt publisku, kā arī pieejamu kontrolējošām iestādēm. Lemjot par informācijas publiskošanu, būtu jāvērtē privātuma ierobežojuma samērīgums iepretī sabiedriskajam labumam. Privātums ir konstitucionāli aizsargāts un svarīgāks, tāpēc, lai ierobežotu privātumu (padarītu to publiski pieejamu), sabiedriskajam labuma ir jābūt lielākam.

Amatpersonu deklarāciju iesniegšana ir birokrātisks process, kurš notiek 20 gadus. J. Pūce norāda, ka līdzšinējā pieredzē augstskolu senāta locekļiem, kā arī valsts uzņēmumu padomju locekļiem, kas deklarācijas iesnieguši, sabiedriskās kontroles rezultātā interešu konflikti nav konstatēti (KNAB nespēja sniegt informāciju par tiem).

J. Pūce šos grozījumus atbalsta un piekrīt augstāk izskanējušajiem I. Šuplinskas un J. Volberta argumentiem.

Valsts kancelejas Valsts pārvaldes politikas departamenta konsultante Inese Kuške uzsvēra, ka neraugoties uz publiskās varas atzaros piemērojamajām atšķirīgajām prasībām, godprātības prasība pret visiem ir vienāda. Likumdevējam nav jāveido regulējums, kas pieļauj darbības bez pamatojuma, ierobežo personas interesi iegūt amatus valsts pārvaldē, liedz justies brīvi savā privātajā dzīvē.

2018. gadā GRECO, vērtējot izpildvaras augstāko politisko amatpersonu (apmēram 120 personas) godprātības jautājumus, izteica 8 rekomendācijas. Valsts kanceleja (VK) tuvākajā laikā pabeigs darbu pie šo personu godprātības izvērtējuma, kas ir balstīts korupcijas riskos. Tiks uzsākts darbs pie Ministru ētikas kodeksa izstrādes un izveidota atbilstoša darba grupa. VK ir izstrādājusi politiku un ierēdņu sadarbības vadlīnijas, lai novērstu ierēdniecības un politisko amatpersonu attiecībās iespējamus ietekmējamības riskus. Ir veikti grozījumi lielākas atklātības virzienā, proti,

MK Kārtības rullī, kas paredz MK notiekošo sēžu dalībnieku saraksta publiskošanu. Jaunajā MK tiesību aktu portālā būs lielākā mērā pieejama informācija par sabiedrības līdzdalību tiesību aktu projektu izstrādē.

Vēl nav izstrādāta likuma normas piemērošanas kārtība, kā politiska amatpersona informē par iespējamu interešu konfliktu un no jautājuma izskatīšanas ir atstādināma. Veikti grozījumi (nobalsots Saeimas 3. lasījumā), lai politiskās amatpersonas varētu saņemt amatu savienošanas atļaujas.

Saeimas deputāts Viktors Valainis, uzsvēra, ka valsts amatpersonu ienākumu deklarāciju jēga nav tikai pieejamība tiesībsargājošām iestādēm kontrolei. Daudz svarīgāka ir valsts amatpersonas atbildība pret sabiedrību un sabiedrības iespējas pārraudzīt valsts amatpersonas, vai tās ievēro labas pārvaldības principus. Grozījumi, kas sašaurina sabiedrībai pieejamību augstskolu un uzņēmumu padomju ienākumu deklarācijām, ir kļūda. Tādēļ uz 2. lasījumu ir iesniegti priekšlikumi atgriezties pie sākotnējā normatīvā regulējuma.

Nav indikāciju, kas apliecina augsta ranga profesionāļu primāru atteikšanos iesaistīties padomju un kapitālsabiedrību darbā amatpersonas deklarācijā publicējamās informācijas dēļ. Atklātība ir viens no demokrātijas stūrakmeņiem un atkāpšanās no tā nav pieņemama, ir jādomā par uzlabojumiem, piemēram, samērīguma principu izveidošana un ieviešana dažādām valsts amatpersonu grupām. Šis darbs ir jāsāk, sākot no mazākām amatpersonu kategorijām (nevis augstākā līmeņa), turklāt neizdalot āra īpašas amatpersonu grupas. V. Valainis atzīst, ka šiem grozījumiem trūkst pamatotības, kas nāk no praktiskās dzīves, tie atgādina politiski emocionālu brāķi. Ar šiem grozījumiem Saeima šobrīd pieļauj kļūdu un iet nepareizā virzienā.

Padomju locekļiem tiek piedāvāts konkurētspējīgs atalgojums, kas veicina kandidātu gatavību piedalīties amatu konkursos, un līdz šim profesionāļiem nav bijis problēmu iesniegt amatpersonas deklarāciju.

Papildu informācija par diskusiju:

[LTV Panorāmas sižets un raksts](#)

[TV NET tiešraides ieraksts un raksts](#)

[Diskusijas ieraksts](#)

Šī bija otrā apaļā galda tikšanās četru pasākumu sērijā, kas veltīta Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) rekomendācijām un Latvijas progresam korupcijas novēršanā un atklātības veicināšanā.

Pasākumu atbalsta Amerikas Savienoto valstu vēstniecība Latvijā.